

позволил установить, что в странах с переходной экономикой определяющее влияние на становление и развитие теневой экономики оказывают несовершенство законодательной базы и отсутствие прозрачных механизмов взаимодействия органов государственной власти и предпринимательского сектора

Предложены направления детенизации экономики трансформационного типа, реализация которых должна способствовать созданию эффективных условий деятельности предпринимателей в легальной среде и снижению уровня криминальной составляющей теневых экономических процессов.

Список использованных источников

1. Gutmann P. The Subterranean Economy / P. Gutmann // Financial Analysts Journal. – 1977. – Vol. 33.
2. Блум Адриан М. Исчерпывающие показатели ВВП и неучтенной экономики: Рабочий документ МВФ [Электронный ресурс] / А.М. Блум, М.Л. Шрестра. – Режим доступа: <http://www.oecd.org/dataoecd/40/16/2069688.pdf>
3. Козлов Ю. Теневая экономика и преступность / Ю. Козлов // Вопросы экономики. – 1990. - №3. – С. 120-127.
4. Егоров Н.Б. Теневая экономика и экономическая преступность / Н.Б. Егоров // Известия АН СССР. – Сер. экономическая. – 1990. - №2.
5. Никифоров Л. Теневая экономика: основы возникновения, эволюции и ослабления / Л. Никифоров, Т. Кузнецова, В. Фельзенбаум // Вопросы экономики. – 1991. - №1. – С. 100-111.
6. Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики: монографія / З.С. Варналій. – 4-те вид., стер. – К.: Т-во «Знання», 2008. – 302 с.
7. Фрадинський О. А. Фінансові домінанти тіньової економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.04.01 – «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / О. А. Фрадинський. – Тернопіль, 2006. – 20 с.
8. Балко О. В. Системний підхід до аналітичної оцінки тіньової виробничої діяльності промислових фірм: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.07.01 – «Економіка промисловості» / О. В. Балко. – Харків, 2006. – 20 с.
9. Зуєва Л.С. Подолання тіньової економіки – нагальна проблема суспільства України / Л.С. Зуєва, О.І. Драган // Економіка. Фінанси. Право. – 2004. - №7. – С. 26-28.
10. Мазур І.І. Детінізація економіки України: теорія та практика: монографія / І.І. Мазур. - К.: ВПЦ «Київський університет». - 2006. - 329 с.
11. Попович В. М. Економіко-кримінологічна теорія детінізації економіки: монографія / В. М. Попович. - Ірпінь.: Академія державної податкової служби України. – 2001. – 524 с.

Ключові слова: тіньова економіка, нелегальна діяльність, відтворення, корупція, детенізація.

Ключевые слова: теневая экономика, нелегальная деятельность, воспроизводство, коррупция, детенизация.

Key words: shadow economy, illegal activity, reproduction, corruption, legalization.

УДК 339.9

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО РИНКУ ПРАЦІ

Гайдаш О. С., аспірант, Донецький національний університет, м. Донецьк

Гайдаш О. С. Теоретичні засади дослідження міжнародного ринку праці. У статті розглянуто та проаналізовано основні концепції формування міжнародного ринку праці, виокремлено їх суперечності. Зроблено висновок про доцільність дослідження явища міжнародної трудової міграції в рамках єдиної фундаментальної парадигми.

Гайдаш Е. С. Теоретические основы исследования международного рынка труда. В статье рассмотрены и проанализированы основные концепции формирования международного рынка труда, выделены их противоречия. Сделан вывод о целесообразности исследования явления международной трудовой миграции в рамках единой фундаментальной парадигмы.

Gaydash E. The Theoretical Basis of the Research of the International Labor Market. The article describes the basic concepts and analyzed the formation of the international labor market, highlighting their differences. We concluded that the study the phenomenon of labor migration within the same basic paradigms is appropriate.

Постановка проблеми. В умовах посилення процесів глобалізації світової економіки національні ринки праці все більше втрачають замкнутість та відокремленість, між ними виникають транснаціональні потоки робочої сили, що набувають систематичного і постійного характеру. Таким чином, поряд з міжнародним ринком товарів, послуг і капіталів значних масштабів набуває тепер і міжнародний ринок робочої сили, який являє собою не просто суму національних ринків, а систему, що базується на їхніх взаємозв'язках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне підґрунтя формування та розвитку світового ринку праці є об'єктом досліджень багатьох науковців, серед яких: Д. Бертрам, О. Старк, М. Годаро, Дж. Харріс, В.

Бьонінг, Д. Мессі, В.М. Петюх, Л.М. Семеркова, В.В. Липов, Ю.В. Макогон, Е.М. Лібанова, В.В. Любецький, А.І. Мокій, О.А. Грішнова, А.М. Колот.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У наукових працях з визначеної тематики дається ґрунтовний аналіз причин та факторів формування міжнародного ринку праці. Однак, в умовах посилення глобалізаційних процесів виникає необхідність систематизації існуючих наукових поглядів з метою розробки єдиного системного підходу до аналізу особливостей перебігу та соціально-економічних наслідків міжнародної трудової міграції.

Мета статті – аналіз та систематизація теоретичних основ дослідження світового ринку праці.

Виклад основного матеріалу. Міжнародний ринок ресурсів праці є невід'ємною функціональною частиною світового ринку, в якому існують відносини щодо міжнародного обміну фактором виробництва – робоча сила, яка має властивість переміщуватися по світу в пошуку більш привабливих умов її продажу.

Формування міжнародного ринку праці є свідченням того, що процеси світової інтеграції відбуваються не тільки в економічній і технологічній галузях, але й стосуються більш складної сфери соціальних і трудових відносин, що набувають глобального характеру.

Цей процес дістає відображення в координації, погодженні й зближенні соціальної політики країн світу, що мають різний досвід та законодавство у соціально-трудої сфері. Таке регулювання різнонаціональних соціальних структур відбувається у багатьох напрямках.

Головними серед них є:

- оплата праці (системи додаткових виплат);
- умови праці, способи найму і звільнення працівників;
- соціальне страхування;
- надання відпусток, вільних від роботи днів, тривалість робочого дня;
- надання різних пільг.

В.М. Петюх визначає **міжнародний ринок праці** як систему відносин, що виникають з приводу узгодження попиту та пропозиції світових трудових ресурсів, умов формування робочої сили, оплати праці та соціального захисту, що склалися через нерівномірність кількісного й якісного розміщення робочої сили країнами світу та розбіжності в національних підходах до її відтворення [7].

З іншої точки зору, **міжнародний ринок праці** - це система економічних механізмів, норм, інструментів, що забезпечують взаємодію попиту на працю і її пропозиції на міждержавному рівні [3, с. 278].

За визначенням Л.М. Семеркової та В.В. Томілова, **міжнародний ринок праці** - це сфера обміну, купівлі та продажу робочої сили, якісні характеристики якої, значною мірою визначається потребами світового господарства [8].

Для визначення цієї категорії науковці також використовують поняття „світовий ринок ресурсів праці” або „світовий ринок робочої сили”.

Так, В.В. Липов зазначає, що **світовий ринок робочої сили** – це сукупність трудових ресурсів, задіяних у міжнародному русі факторів виробництва, інституціональних структур, що забезпечують співвідношення попиту та пропозиції, переміщення, використання робочої сили й економічні відносини, які при цьому виникають [1, с. 158].

Ю.В. Макогон дає таке визначення цій категорії: **світовий ринок ресурсів праці** – це сукупність ресурсів праці світу, яка пропонується та купується на міжнародній діловій арені” [10].

Таким чином, на думку автора, **міжнародний ринок праці** можна визначити як наднаціональну систему соціально-трудої відносин, у рамках якої відбувається міждержавне регулювання постійної взаємодії покупців і продавців товару „робоча сила” з приводу її формування, розподілу, обміну та відновлення з метою забезпечення сприятливих умов для підвищення рівня та якості життя через задоволення потреб людей у професійній самореалізації, що знаходиться у залежності від тенденцій розвитку світової економічної системи.

Аналіз наукової літератури доводить, що існує досить велика кількість різних теорій, які пояснюють причини формування міжнародного ринку праці (рис.1).

Теорія світового (міжнародного) ринку праці пояснює природу міграційних процесів з точки зору марксистських ідей. Серед радянських учених, які вивчали міграції у руслі даного теоретичного підходу, слід згадати Е.П. Плетньова, який розглядає світовий ринок як передумову капіталістичного способу виробництва. Складовою частиною цього процесу було формування світового ринку робочої сили.

Е.П. Плетньов виділяє економічні та матеріально-технічні передумови формування міжнародного ринку праці: до перших відносить включення все більшої кількості країн у світовий господарський обіг, а до останніх – розвиток транспортної мережі та поліпшення зв'язку. Існує стійка взаємозалежність між масштабною міжнародною трудовою міграцією та розвитком світової промисловості, сільського господарства, морського та залізничного транспорту. З одного боку, переміщення великої кількості найманих працівників через державні кордони значно сприяє розвитку тих галузей світового господарства, у яких найчастіше задіяні трудові мігранти, а з другого – розвиток матеріально-технічної бази світової промисловості і транспорту створює нові можливості для переміщення робочої сили.

Однією з найбільш відомих концепцій виникнення світового ринку робочої сили є *теорія людського капіталу*, що була сформульована на початку 1960-х років в наукових працях Л.А. С'ястада, Дж. Беккера, Г.

Кларка. Концептуальні положення цієї теорії зводяться до того, що інвестиції людини в трудову міграцію, як і в інші види діяльності (навчання, охорону здоров'я тощо), здійснюються виключно заради отримання в майбутньому певної вигоди, в першу чергу, матеріальної. Подібне інвестування стає запорукою формування нового виду капіталу (людського), що уособлюється у високому інтелектуально-кваліфікаційному рівні людини. Таким чином, рішення про трудову міграцію приймається лише тоді, коли сукупні видатки на його реалізацію будуть меншими в довгостроковій перспективі за той дохід, який в майбутньому отримає мігрант на новому місці роботи. З точки зору представників цієї теорії, видатки можуть бути не лише матеріальними але й психологічними (приміром, відсутність на чужині безпосереднього спілкування з рідними та близькими) [4, с.19].

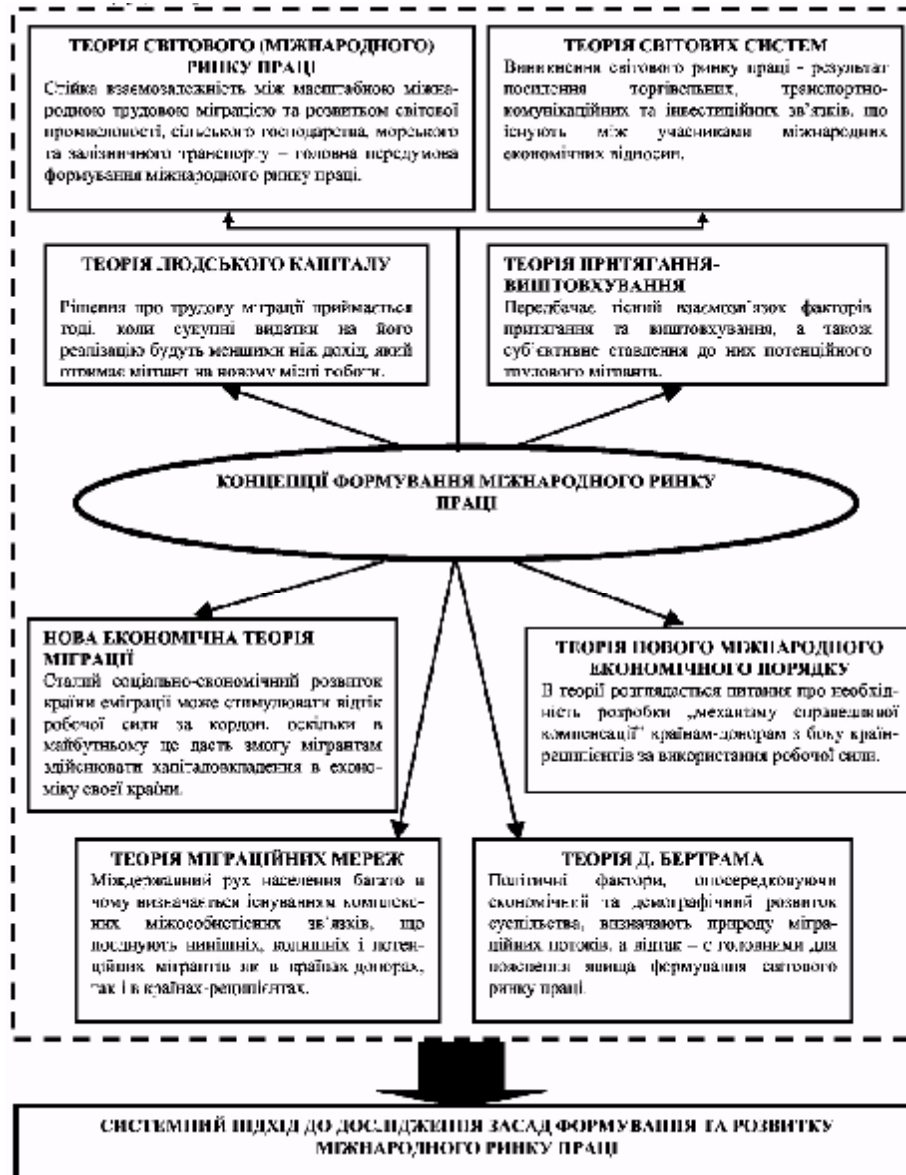

Рис.1. Концептуальні засади формування міжнародного ринку праці

Комплексний підхід до пояснення міжнародного руху робочої сили демонструє *теорія притягання-виштовхування*, яка зосереджує увагу на тісній взаємодії двох груп факторів – притягання і виштовхування, що паралельно існують в країнах-реципієнтах і країнах-донорах трудових ресурсів. Згідно цієї теорії, тісний взаємозв'язок зазначених груп факторів, а також суб'єктивне ставлення до них потенційного трудового мігранта можуть вплинути на формування у останнього позитивного рішення про переїзд за кордон [3, с. 294].

Теорія світових систем (теорія світового господарства), концептуальні положення якої були сформульовані С. Сассеном, пояснює виникнення і розвиток міжнародного ринку праці з точки зору посилення торговельних та інвестиційних зв'язків, що існують між різними учасниками міжнародних економічних відносин (країнами, інтеграційними об'єднаннями, транснаціональними корпораціями). Крім того, згідно з теорією світового господарства процес міграції пов'язується з розвитком міжнародної транспортно-комунікаційної системи, що значно полегшує переміщення людей між країнами [5, с. 15].

Засновники *нової економічної теорії міграції* (О. Старк, Е. Тейлор) переконані, що на мікрорівні рішення про еміграцію приймаються не окремими особами, а колективно, на рівні домогосподарств. Завдяки міграції останні прагнуть не лише максимізувати свій дохід, пов'язаний з надходженням грошових переказів з-за кордону, але й убезпечити себе від ризиків, що пов'язані з недосконалою структурою ринку праці в країні-еміграції. Представники цієї концепції, прагнучи поєднати мікро- та макроекономічний рівень дослідження, вказують також на тісний взаємозв'язок міжнародної трудової міграції з розвитком держави. Вони переконані, що вдалий соціально-економічний розвиток країни еміграції може не стільки пригальмувати виїзд робочої сили, скільки, навпаки, стимулювати її відтік за кордон, оскільки в майбутньому це дасть змогу мігрантам здійснювати капіталовкладення в економіку своєї країни, що інтенсивно розвивається [11, с. 25].

На думку автора, останнє твердження є досить суперечливим (вірним лише за окремих умов), однак, необхідно визнати, що нова економічна теорія міграції здатна якісно розширити можливості мікроекономічного аналізу, що стосуються прийняття рішення про виїзд за кордон.

Теорія нового міжнародного економічного порядку базується на розвитку пропозиції іноземної робочої сили з боку країн-донорів. Теоретичні положення цієї концепції головну роль відводять якісним характеристикам трудових мігрантів, а також наслідкам, з якими стикаються країни через масове вибуття найбільш продуктивної частини населення [4, с. 20]. Також в теорії ставиться питання про необхідність розробки «механізму більш повної та справедливої компенсації» країнам-донорам з боку країн-реципієнтів за використання робочої сили.

Представники *теорії міграційних мереж*, досліджуючи особливості розгортання міграційних процесів на мікрорівні, приходять до висновку, що міждержавний рух населення багато в чому визначається існуванням своєрідних спільнот мігрантів. Такі спільноти (міграційні мережі) представляють собою комплексні міжособистісні зв'язки, які поєднують нинішніх, колишніх і потенційних мігрантів як в країнах-донорах, так і в країнах-реципієнтах та охоплюють не лише родинні контакти, але й відносини з друзями чи знайомими. Таким чином, мережі – це своєрідна форма соціального капіталу, завдяки якому міжнародний мігрант може суттєво знизити витрати і ризики, пов'язані з переїздом в іншу країну. При цьому матеріальна, соціальна і психологічна віддача від міграції відчутно зростає, оскільки з допомогою міграційних мереж нові мігранти досить швидко знаходять роботу та житло у чужій країні, задовольняють потребу у спілкуванні зі своїми співвітчизниками тощо [2, с. 73-76].

Своєрідне бачення проблеми *формування міжнародного ринку робочої сили* притаманне західному досліднику *Д. Бертраму*. На думку науковця, політичні фактори, опосередковуючи економічний та демографічний розвиток суспільства, визначають природу міграційних потоків, а відтак – є головними для пояснення явища формування світового ринку праці. Головні положення *теорії політичного впливу* зводяться до наступного:

- державна політика щодо регулювання міграції робочої сили є визначальною для активізації міграційних процесів;
- міжнародна трудова міграція залежить від структури економіки держави та політичних подій, що в ній відбуваються;
- окремі політичні сили країни можуть виступати ініціаторами формування міжнародного руху робочої сили, оскільки внаслідок його реалізації вони отримують певні вигоди [5, с. 11-13].

Погоджуючись з думкою вченого про беззаперечність впливу політичних умов на розвиток міжнародної міграції трудових ресурсів, слід вказати на односторонній характер запропонованої теорії. На нашу думку, погодитися з автором концепції в тому, що політичне життя країни є визначальним для активізації міграційного руху важко, враховуючи хоча б той факт, що, попри спроби держав-реципієнтів обмежити за допомогою політичного інструментарію прийом небажаних мігрантів, обсяги останніх на їх території постійно зростають.

Висновки і пропозиції. Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що окремі теорії досить часто суперечать одна одній, виділяючи в якості основних рушійних сил міжнародних міграційних потоків фактори, що суттєво відрізняються один від одного. Крім того, згадані теоретичні концепції іноді виявляються нездатними пояснити окремі прояви міждержавного руху трудових ресурсів.

На наш погляд, це зумовлено комплексним характером функціонування міжнародного ринку праці, що робить можливим його дослідження під різними кутами зору.

Враховуючи це, постає необхідність розробки єдиної фундаментальної парадигми, яка б дала змогу отримати вичерпні відповіді щодо причин формування, особливостей перебігу та соціально-економічних наслідків міжнародної трудової міграції.

Подібні спроби у сучасній економічній науці реалізуються в межах *системного підходу*, що розглядає трудову міграцію як невід'ємну частину системи взаємопов'язаних макро- і мікропроцесів. Він робить можливим логічне поєднання різних тлумачень явища як на макро-, так і на мікрорівні. Використання системного аналізу дозволяє впорядкувати елементи міграційної системи – економічні, соціальні, географічні, національні, політичні, демографічні і культурні чинники її формування, в ієрархії пізнання явища міжнародної трудової міграції.

Узагальнюючи вищевказане, можна зробити наступні висновки:

- 1) формування міжнародного ринку праці є логічним наслідком загальних процесів соціально-економічної, військово-політичної та культурної інтеграції країн світу в умовах глобалізації;

- 2) визначальними серед чинників, що впливають на остаточне формування міграційних потоків є фактори економічного характеру. Саме різний рівень доходу, що може бути отриманий в різних країнах, є головною рушійною силою трудової міграції;
- 3) міжнародна трудова міграція населення загалом є об'єктом дослідження не лише економічної науки, але й інших дисциплін, що обумовлює необхідність комплексного підходу до її вивчення.

Список використаних джерел:

1. Липов В.В. Міжнародна економіка: навч. посіб. / В.В. Липов – Харків.: ВД „ІНЖЕК”. – 2005. – 408 с.
2. Флорес Н. „Эффект клана”: городские нелегальные миграционные сети мексиканцев в США / Н. Флорес // Международная миграция населения: Россия и современный мир. – 2006. – №16. – С. 72-86.
3. Римашевская Н. Население и глобализация / Н. Римашевская // М.: Наука. – 2004. – 321 с.
4. Метелев С. Международная трудовая миграция и нелегальная миграция в России / С. Метелев // М.: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право. – 2006. – 175 с.
5. Bartram D. International Labor Migration: Foreign Workers and Public Policy. – New York: Palgrave Macmillan, 2005. – 199 p.
6. Ozden C. International Migration, Remittances, and the Brain Drain. – Washington: World bank. - 2005. – 274 p.
7. Петюх В.М. Ринок праці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://6201.org.ua/-load/72-1-0-500>
8. Томилов В.В., Семеркова Л.Н. Маркетинг рабочей силы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.marketing.spb.ru/read/m6/10.htm>
9. Кривенко К.Т. Політична економія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fingal.com.ua/content/view/883/39/1/3/>
10. Макогон Ю.В., Миронов В.С., Кравченко М.И. Міжнародна економіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.google.ru/url?sa=t&rct=j&q=Ю.В.+Макогон+Международная+экономика&source>
11. Ивахнюк И. Международная трудовая миграция / И.Ивахнюк. – М.: МГУ, ТЕИС. – 2005. – 286 с.

Ключові слова: міжнародний ринок праці, міжнародна трудова міграція, міграційний потік, міграційна система, інтеграція.

Ключевые слова: международный рынок труда, международная трудовая миграция, миграционный поток, миграционная система, интеграция.

Key words: the international labor market, the international labor migration, a migratory stream, migratory system, integration.

УДК 658

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА

Лисий О. П., к.е.н., проф., зав. кафедри «Економіка та управління морським транспортом» Азовського морського інституту Одеської національної морської академії

Калініна Г. Г., аспірантка факультету «Менеджмент і право», Одеської національної морської академії

Лисий О. П., Калініна Г.Г. Сутність поняття управління конкурентоспроможним розвитком підприємства. Управління конкурентоспроможним розвитком підприємства спрямовано на формування, розвиток та реалізацію конкурентних переваг та забезпечення життєздатності підприємства як суб'єкта економічної конкуренції.

Лисий А. Ф., Калинина А. Г. Сущность понятия управления конкурентоспособным развитием предприятия. Управление конкурентоспособным развитием предприятия направлено на формирование, развитие и реализацию конкурентных преимуществ и обеспечения жизнеспособности предприятия как субъекта экономической конкуренции.

Lysuy A., Kalinina A. The Definition of the Concept of the Management of Enterprise Development. Management of the competitive development of the enterprise is directed to the formation, development and implementation of the competitive advantages and to the providing of the viability of the enterprise as a subject of economic competition.

Постановка проблеми. Посилення глобалізаційних процесів і загострення міжнародної конкуренції ставить перед вітчизняною економічною наукою проблему розробки, обґрунтування і впровадження активних систем управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємств як органічної складової сучасного менеджменту.